

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۸، شماره پیاپی ۳۱، پاییز ۱۳۹۷

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

ارائه مدل آینده‌نگر کارآفرینی مبتنی بر بوم‌گردی در روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای هدف شهرستان خوروبابانک)^۱

رسول عسگری: دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

علی شمس‌الدینی^۲: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
پرویز کردوانی: استاد گروه جغرافیا، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

پذیرش: ۱۳۹۷/۱/۲۰

صص ۱۰۲-۹۱

دریافت: ۱۳۹۶/۹/۱۰

چکیده

امروزه در کشور برای رفع چالش‌های توسعه روستایی و ایجاد برخورداری روستائیان از شرایط مطلوب زندگی، استفاده از کارآفرینی در بوم‌گردی و گردشگری روستایی در نقش مکمل فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای هدف گردشگری مورد توجه قرار گرفته است. این پژوهش که از نوع کاربردی با استفاده از روش میدانی و تکمیل ۳۱ پرسشنامه از خبرگان در دسترس، مبتنی بر روش گلوله برفی و کاربست نرم افزار میک مک انجام شد. مدل کارآفرینی مبتنی بر بوم‌گردی در یک ساختار سه‌گانه شامل ارکان، زیرساخت و شاخص، واجد ۱۵ مؤلفه مشخص شد. مهم‌ترین معرف‌ها از دیدگاه هیأت خبرگان شامل مهاجرین به روستا، تأمین نیاز و معیشت، صنایع دستی، صنایع فرهنگی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، تأمین آینده، کاریزما، نوگرایی می‌باشد. بیشترین امتیاز مربوط به "مهاجرین به روستا" با ۰/۰۸۷۴۵۲ و کمترین امتیاز مربوط به "ارتباطات با بستگان" با ۰/۰۳۵۴۷۸ بوده است. پیشران‌های کلیدی کارآفرینی با کاربرد نرم‌افزار میک مک و تشکیل جدول اثرات متقابل در سه سطح و با تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم تحلیل شد. بیشترین تأثیرگذاری در اثرهای مستقیم مربوط به آژانس داران و تورگردانان است. عوامل "آژانسداران و تورگردانان" با شدت نه، "خطرپذیری و سرمایه" با شدت شش، "بوم گردان" با شدت شش، "مشارکت" با شدت چهار و "محصولات و خدمات" با شدت دو، جز متغیرهای ورودی بوده و به عنوان پیشران‌های کلیدی در کارآفرینی مبتنی بر بوم‌گردی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک دارای بیشترین شدت خالص اثرگذاری مستقیم هستند.

واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، کارآفرینی، بوم‌گردی، میک مک، خوروبابانک.

^۱ . این مقاله برگرفته از رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی آقای رسول عسگری به راهنمایی دکتر علی شمس‌الدینی و مشاوره

پروفسور پرویز کردوانی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران می‌باشد.

^۲ . نویسنده مسئول: Ali.shamsoddini@yahoo.com، ۰۹۱۷۷۲۳۴۷۰۷

بیان مسأله:

با توجه به اینکه سکونتگاه‌های روستایی در کشور ما عموماً با مشکلات حاد اقتصادی، اجتماعی و حتی معیشتی روبه‌رو هستند، ارائه تمهیدات لازم در جهت توسعه این کانون‌های سکونتگاهی از اهمیت شایان توجهی برخوردار است. از جمله راه-کارهای مهم توسعه و توسعه پایدار روستایی ایجاد اشتغال و مهم‌ترین ابزار آن کارآفرینی است که باعث کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری افراد و منابع و در نتیجه سبب افزایش درآمد مردم و جامعه می‌شود و منجر به توسعه پایدار روستایی می‌شود (Rezvani and Najarzadeh, 2008: 162). امروزه، کارآفرینی به عنوان موتور محرک رشد و توسعه اقتصادی می‌تواند در رشد اقتصادی کشورها، ایجاد اشتغال و رفاه اجتماعی نقش مهمی را بر عهده داشته باشد (Karadeniz, 2006: 54). اهمیت کارآفرینی به حدی است که برخی صاحب‌نظران، عصر حاضر را، عصر کارآفرینانه نامگذاری کرده‌اند. از نظر آنان کارآفرینان، انقلابی را هدایت می‌کنند که منجر به تحول و نوسازی اقتصاد در پهنه جهانی شده است (Bygrave, 1994: 12). اهمیت کارآفرینی در توسعه روستایی از آنجا ناشی می‌شود که فرد کارآفرین می‌تواند با شناسایی فرصت‌ها و مشکلات موجود، به ابداع راهکارهای نوین در جهت رشد و توسعه همت گمارد. بدین ترتیب کارآفرینی می‌تواند از طریق ایجاد اشتغال، بهبود کیفیت زندگی، توزیع مناسب درآمد و بهره‌برداری بهینه از منابع، نقش مهمی در توسعه روستایی داشته باشد (Hosseini and Salmanpour, 2006: 49). همچنین بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی معتقدند که حمایت از توسعه کارآفرینی در جوامع کم‌درآمد یک استراتژی توسعه قابل قبول برای مبارزه با فقر است (Haeton, 2005). در این بین یکی از شناخته شده‌ترین راهبردهای توسعه روستایی، گردشگری و فرصت‌های مربوط به آن در زمینه کارآفرینی است (Shamsoddini et al, 2017: 3). به عبارتی کارآفرینی در گردشگری نوعی تنوع درآمدی را برای خانوارهای روستایی به منظور مقابله با فشارهای مالی فراهم می‌کند و گسترش آن می‌تواند فعالیت‌های اقتصادی و مشاغل گوناگونی را در مناطق روستایی به وجود آورد (Amini and Hashemi, 2008: 97). این امر به نوبه خود، اشتغال‌زایی و کاهش نرخ بیکاری و مهاجرت از روستا به شهر را به دنبال داشته و موجب انتقال نیروی کار مازاد بخش کشاورزی و دامداری به بخش خدمات می‌شود (Bobochiaris, 2013).

در این راستا کارآفرینی در گردشگری روستایی و بوم‌گردی با ایجاد اشتغال و درآمد به پویایی اقتصاد روستایی کمک کرده و از حجم مهاجرت به شهرها می‌کاهد. به عبارت دیگر با برنامه‌ریزی مناسب و منطبق با شرایط، می‌توان از این راهبرد جهت ثبات اقتصادی و جمعیتی روستاها استفاده نمود. در کشورهای در حال توسعه از گردشگری روستایی و بوم‌گردی بعنوان مکمل کارکردهای اصلی فضای روستایی، جهت ساماندهی، آمایش و پراکنش مناسب امکانات و خدمات در روستاهای هدف گردشگری استفاده می‌شود (Papouli yazdi and Ebrahimi, 2010: 85). گردشگری روستایی، شامل تمامی فعالیت‌های گردشگری است که فرد در نواحی روستایی و نواحی غیر شهری دور از محل اقامت و کار انجام می‌دهد (Yari Hesar and Bakhtar, 2016: 124). بوم‌گردی به عنوان یکی از گونه‌های جدی گردشگری با ارائه جذابیت و ایجاد تمایل در استفاده از فضا و ویژگی‌های محیط روستایی برای گردشگران و همچنین کارکردی جهت بهبود و ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست محیطی منطقه میزبان مورد توجه بسیاری واقع شده است (Faraji rad and Ehsani, 2010: 66). از این رو برنامه‌ریزان تلاش دارند تا با شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌ها، هم موجبات توفیق بوم‌گردی را در پاسخگویی به نیازهای گردشگران فراهم آورده و هم موجبات اصلاح مناطق روستایی را از طرق مختلف از جمله کارآفرینی موجب شوند. در کشور ایران برای رفع چالش‌های توسعه روستایی و ایجاد برخورداری روستائیان از شرایط مطلوب زندگی، استفاده از کارآفرینی در بوم‌گردی و گردشگری روستایی در نقش مکمل فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای هدف گردشگری مورد توجه قرار گرفته است. به عبارتی گونه‌های جدید گردشگری همچون بوم‌گردی، گردشگری روستایی، گردشگری ماجراجویانه و گردشگری کشاورزی محور با تکیه بر ماهیت کاربر بودن، هزینه نسبتاً پایین ایجاد فرصت‌های شغلی، تخصص پایین و برخورداری از مزیت رقابتی قابل توجه، زمینه را برای کارآفرینی و کسب ارزش افزوده بویژه در مناطق روستایی و پیرامونی فراهم می‌آورند (Manochehri, 2010). از طرف دیگر علی‌رغم فعالیت‌های صورت گرفته در برخی استانهای کشور، بویژه استان اصفهان، جهت ترویج و کاربست گونه‌های جدید گردشگری در مناطق روستایی مبتنی بر فراخوانی محتوی توسعه و اشتغال‌زایی، همچنان فقدان یک مدل کارا

و بومی کارآفرینی که ضمن در برگیری کلیه متغیرهای اثرگذار و اثرپذیر آن، مبین جایگاه بوم‌گردی نیز باشد، ملاحظه می‌گردد. منظور اصلی از این پژوهش، دستیابی به یک مدل آینده‌نگر و تعمیم‌پذیر از کارآفرینی مبتنی بر بوم‌گردی در روستاهای هدف گردشگری جهت دستیابی به محتوی توسعه پایدار با تأکید بر اشتغال و تولید خدمات و محصول است. این پژوهش بصورت موردپژوهی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک از توابع استان اصفهان انجام شده است. از این رو چهار سؤال اصلی و پایه به شکل زیر طرح می‌گردد.

الف) متغیرهای قابل پیش بینی در رابطه بین بوم‌گردی و کارآفرینی چه هستند؟

ب) پیشرانهای کلیدی توسعه کارآفرینی با تأکید بر بوم‌گردی در روستاهای هدف چیست؟

ج) شدت اثرگذاری، اثرپذیری و نوع متغیرهای کارآفرینی در توسعه بوم‌گردی چه میزان است؟

د) مدل آینده‌نگرانه کارآفرینی مبتنی بر توسعه بوم‌گردی در سطوح مختلف معناداری چگونه است؟

ادبیات نظری و پیشینه تحقیق:

نواحی روستایی از مهم‌ترین ارکان توسعه ملل مختلف به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه هستند که با تولید مواد غذایی و دیگر مواد اولیه مورد نیاز جامعه، نقش کلیدی و مؤثری را در رسیدن جوامع به توسعه پایدار ایفا می‌کنند. با این وجود شواهد نشان می‌دهد؛ مناطق روستایی علاوه بر اینکه از چالش‌های متعدد جهان امروزی اعم از نقض حقوق بشر، فساد، سوء استفاده از کارگران، تبعیض، نرخ بالای ایدز، عدم دسترسی به امکانات آموزشی و ... (United Nations, 2009: 4) در امان نیستند به شدت با چالش‌های دیگری، از جمله کاهش جمعیت، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی، مهاجرت نیروی کار و ...، مواجه هستند (Galani-Moutafi, 2013: 103). رفع مشکلات و چالش‌های جامعه روستایی در گرو توسعه کلیه شاخص‌ها و ابعاد مرتبط با امور زندگی روستاییان است، که در اصطلاح توسعه روستایی خلاصه می‌شود. دستاورد نهایی توسعه عبارت است از رها شدن انسان‌ها از چنگال فقر غذایی، فقر علمی، فقر فرهنگی، فقر سیاسی و فقر زیست‌محیطی (Safaraliakbari, 2010: 142). توسعه روستایی و به‌تبع آن توسعه پایدار روستایی، استراتژی‌ها و راهکارهای مشخصی را در بر می‌گیرد که در عین حال منجر به بهبود وضعیت موجود روستاییان شده و کلیه شرایط و الزامات زندگی توأم با رفاه را برای آینده روستاییان فراهم می‌سازد (Shamsodini and Jamini, 2016: 36). همچنین دستیابی به سطح قابل قبولی از فرایند توسعه در تمامی مکان‌ها، مستلزم بهره‌گیری از گزینه‌های گوناگون و متنوع می‌باشد و در سطح محلی گردشگری روستایی یکی از آنها است، که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی توانها و تنگناهای موجود نقش مؤثری را در تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی و زمینه‌سازی برای توسعه روستاها بر عهده داشته باشد (Shamsodini, 2009: 96). در این راستا استراتژی اصلی برنامه‌های اخیر توسعه روستایی حمایت و تحریک کارآفرینی از طریق بهره‌برداری از پتانسیل‌های محلی سرمایه روستایی به جای تأمین آنها از خارج و وابستگی به خارج است (Gulumser et al, 2012:1). به طوری که، توسعه گردشگری روستایی اقدامی مناسب در راستای حمایت و تحریک کارآفرینی از طریق بهره‌برداری از پتانسیل‌های محلی سرمایه روستایی به جای تأمین آنها در فرآیند توسعه درونزا مطرح می‌شود (Yeganeh et al, 2016: 195). کارآفرینی روستایی به عنوان یک راهبرد اساسی برای توسعه روستایی می‌تواند کمک شایانی برای رشد و توسعه روستاها کرده و منجر به کاهش بیکاری و افزایش فرصت‌های اشتغال و در نتیجه افزایش درآمد و ثروت، متنوع سازی اقتصاد، استفاده بهینه از منابع و بهبود زندگی روستاییان شود (Sadeghloo et al, 2017: 37).

در حال حاضر سیر تحولات جهان، کارآفرینان را در خط مقدم توسعه فن آوری و توسعه اقتصادی قرار داده است. تجربه موفقیت آمیز اغلب کشورهای پیشرفته و نیز برخی کشورهای در حال توسعه در عبور از بحران‌های اقتصادی به واسطه توسعه کارآفرینی در آن کشورها، موجب گردیده تا سایر کشورها نیز برای کارآفرینی، کارآفرینان و شکل‌گیری کسب و کارهای نوآورانه اهمیت خاصی قائل گردند. پژوهشگران، کارآفرینی را مفهومی چند بعدی می‌دانند که فعالیت‌های منطقه میزبان را به سوی نوآوری در محصول و فن آوری، ریسک‌پذیری و پیشگامی سوق می‌دهند (Danayifard et al, 2006: 19). منظور از کارآفرینی مستقل و منفرد نیز تأسیس یک کسب و کار و یا فرایند جدید با هدف کسب درآمد می‌باشد. امروزه بسیاری از جوامع به لزوم

کارآفرینی پی برده و در واقع این گونه تغییر گرایش در راهبرد گسترش کارآفرینی، در پاسخ به نیازی است که بر جوامع در خوداتکایی و تأمین نیاز با محوریت داشته‌های بوم میزبان تحمیل گردیده است (Sheikhi, 2015: 84). بهره‌برداری از جریان کارآفرینی جهت ایجاد توسعه درونزا نیز در اواخر دهه ۱۹۹۰ شکل گرفت. امروزه بسیاری از کشورهای درحال توسعه از این ادبیات جهت تحریک فرایند کارآفرینی در جوامع روستایی استفاده می‌کنند. در این راستا به بررسی چند نمونه داخلی و خارجی پرداخته می‌شود (Amini and Hashemi, 2009: 44).

کلانتری و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان "چشم‌انداز آینده جمعیت روستایی و چالش‌های مدیریت توسعه کارآفرینی در ایران" بیان می‌دارند پیش‌بینی پویایی‌ها و تغییرات آتی جمعیت روستایی یکی از مهم‌ترین موضوعات فرایند توسعه پایدار روستایی است و لذا درک آینده آن ضروری است. یافته‌های تحقیق حاکی از آنست که نسبت روستانشینی از ۳۱/۴ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۲۲/۵ درصد در سال ۱۴۱۰ خواهد رسید. همچنین نتایج پیش‌بینی نشان‌دهنده چندین ویژگی عمده جمعیت روستایی ایران در افق ۱۴۱۰ است که کاهش باروری، افزایش امید به زندگی، افزایش نیروی کار و سالخورده‌گی از آن جمله‌اند. بهبود بهره‌وری نیروی کار، سطح درآمد خانوارهای روستایی و همزمان با آن ایجاد فرصت‌های شغلی جدید لازمه مواجهه مناسب با افزایش عرضه نیروی کار روستایی و سالخورده‌گی جمعیت روستایی در افق ۱۴۱۰ قلمداد می‌شود. نتایج نشان می‌دهد آینده روستا با چالش‌های بسیاری مواجه خواهد بود. تخلیه روستاها، عدم مقرون به صرفه بودن انتقال زیرساخت به روستاهای بسیار کم جمعیت، اشباع شهرها از جمعیت و عدم وجود فرصت‌های شغلی و... از آن جمله‌اند. تقیلو (۱۳۹۳) در مقاله تحت عنوان "سناریوهای آینده سکونتگاه‌های روستایی ایران" بیان می‌دارد: روند سرعت تغییر فضاهای جغرافیایی چنان است که قدرت و توان بشر نمی‌تواند آن را پیش‌بینی کند. روستاها به عنوان یکی از سکونتگاه‌های بشری نتوانسته‌اند خود را با این تغییرات همگام سازند؛ بنابراین، پژوهشگران دربارهٔ استمرار حیات آنها تردید کرده‌اند. در پژوهش مذکور تلاش شده تا با رویکرد آینده پژوهی، پاسخی به بقای روستاها با توجه به رویدادهای درحال وقوع یا رخداد احتمالی آنها در آینده ارائه شود. در این پژوهش روش تحقیق مبتنی بر روش دلفی است. براساس نتایج به دست آمده درآمد و اشتغال عوامل کلیدی تأثیرگذار در حیات روستاها هستند و گسترش تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات و سیاست توسعه سکونتگاه‌های کوچک به عنوان پیشران‌های مهم در روند عامل‌های کلیدی شناخته شدند و بر اساس آنها، سناریوهای بدیل آینده روستاها ترسیم گردیدند. بر این اساس پیشران توسعه تکنولوژی اطلاعات ناکارآمدترین پیشران و سیاست مبتنی بر توسعه سکونتگاه‌های کوچک، مؤثرترین پیشران بر روند عوامل کلیدی که بر همه شاخص‌های عوامل کلیدی تأثیر دارد، شناخته شد.

سجاسی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه ای تحت عنوان سنجش و اولویت بندی راهبردهای توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در مناطق روستایی بیان می‌دارند که اکنون خلاقیت و نوآوری در حال تبدیل شدن به ارکان اصلی توسعه پایدار است. نتایج ارزیابی راهبردهای تدوین شده بر اساس روش *QSPM* نشان می‌دهد که راهبرد ارائه منابع و تسهیلات مالی و اعتباری کم بهره به روستاییان برای راه‌اندازی کسب و کارهایی در حوزه گردشگری روستایی با مجموع نمره جذابیت ۳/۰۷۸ دارای بالاترین اولویت به لحاظ برنامه ریزی برای توسعه کارآفرینی اکوتوریستی در منطقه می باشد. برانترپ و مسنر (۲۰۰۷) در روندهای جهانی و آینده مناطق روستایی، کشاورزی را به عنوان محور توسعه کارآفرینی و قطب نشر مدرنیسم در مناطق روستایی به ویژه در کشورهای در حال توسعه معرفی کردند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد روندهای جهانی در مصرف، سبک زندگی و کشاورزی در مناطق روستایی مؤثر است و لذا تعریف استانداردهای بالاتر محصولات کشاورزی برای ورود به بازارهای جهانی از طریق خلاقیت در جامعه روستایی کشورهای در حال توسعه الزامیست. استولاریک و همکاران^۲ (۲۰۱۰) به آینده نگاری خلاقیت در محیط روستایی از زاویه ای متفاوت نگاه نموده اند. در این مطالعه گردشگری و توسعه اقتصاد به عنوان زمینه های بروز خلاقیت در جوامع روستایی معرفی و از صنایع دستی، هنرهای تجسمی، فرهنگ و میراث تاریخی به عنوان ابزار تولید ثروت و باز احیاء فرایندهای سنتی اقتصادی در جزیره پرنس ادوارد نام برده شده است. در این مطالعه که میان اعضای

¹.Brüntrup & Messner

². Stolarick & others,

مشارکت‌کننده در کلاس‌های خلاقیت جزیره با استفاده از روش‌های کمی شکل گرفته، نتایج حاکی از استقبال از راهبردهای خلاقانه برای توسعه اقتصادی جزیره پرنس ادوارد برای تامین پایداری محیط روستایی است. اتحادیه اروپا (۲۰۱۱) در قالب مجموعه مطالعات "کلیات چشم‌انداز سیاست‌های کشاورزی و غیرکشاورزی محور از جمله گردشگری روستایی در اروپا" نقش توسعه روستایی در سیاست‌های عمومی توسعه کشاورزی، چالش‌های فراروی مناطق روستایی در توسعه کشاورزی و سیاست‌های پاسخگو در توسعه روستایی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. نتایج این پژوهش، چهار محور را برای توسعه روستایی مد نظر قرار داده و با استفاده از شاخص‌های چهارگانه الف) میزان ناخالص ارزش افزوده، ب) میزان جمعیت روستایی برخوردار از خدمات پیشرفته، ج) میزان اراضی کشاورزی در چارچوب نظام مدیریت و د) میزان اراضی کشاورزی محیط زیست محور، نقشه‌های متنوع از خصوصیات مناطق روستایی در سطح قاره اروپا ارائه شده است.

موسسه نیپاد^۱ (۲۰۱۳) در عینی‌ترین نتیجه، توجه بیشتر به روستا جهت رفع و به حداقل رساندن بدبینی‌ها در جوامع روستایی و ایجاد چشم‌انداز مثبت و امیدواری به آینده در میان جوامع روستایی مورد نظر واقع شده است. نتایج این مطالعه لزوم بازنگری در بخش روستایی با تاکید بر علائق و نیازهای محلی، ساختار و مقدمات ملی و منطقه‌ای، اکوسیستم، بازارهای جهانی و سرمایه‌گذاری را نشان می‌دهد. اسکالونا اورکا و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان "راهنمایی برای توسعه محلی؛ خوشه صنایع خلاق در شهرهای کوچک و مناطق روستایی اسپانیا" که در شهر کوچک ترول و روستاهای پیرامونی آن صورت گرفته؛ بیان می‌دارند که شکل‌گیری خوشه صنایع خلاق و کارآفرینی مبتنی بر خلاقیت فردی و گروهی می‌تواند زمینه توسعه محلی را فراهم سازد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد صنایع خلاق دارای جایگاهی راهبردی برای ترویج هوشمندانه پایداری و رشد فزاینده محلی، منطقه‌ای و ملی در اروپا خواهد بود. نتایج داشتن رهیافت و فرایند واکاوی مستمر در توزیع فعالیت‌های نوآورانه گامی مفید در توسعه محلی و روستایی است. فعالیت‌های نوآورانه دارای اثری بر منطقه هدف و روابط مثبت با ماندگاری و رشد جمعیت خواهد داشت که البته باید این آثار بصورت دقیقتری مورد بررسی قرار گیرد.

روش تحقیق:

این پژوهش از دو بخش تشکیل شده است. در بخش اول، با استفاده از روش اسنادی و تحلیل محتوای منابع موجود نسبت به نداشت و صورت‌بندی مؤلفه‌های مؤثر در کارآفرینی با تأکید بر بوم‌گردی و تبیین شاخص‌های آن اقدام شد. در واقع با استفاده از روش تحلیل محتوا، منابع موجود مورد بررسی دقیق و نسبت به قیاس ویژگی‌های مورد نظر جهت دستیابی به خصوصیات مفروض عمل شد. سپس با استفاده از تکنیک دلفی و ابزار پرسشنامه نسبت به اخذ نظرات خبرگان جهت رسیدن به اجماع کارشناسی پیرامون شاخص‌های سنتز شده و ساختار آن اقدام شد. در واقع طراحی محتوی پرسشنامه و ارائه ویژگی‌های آن منتج از بخش اول پژوهش و پایه بخش دوم پژوهش بوده است. از طرف دیگر به لحاظ کاربرد تکنیک‌های آینده‌پژوهی (روش دلفی - روندنمای میک مک) در تعیین ساختار مدل آینده‌نگرانه و پیش‌رانه‌های کلیدی مؤثر در کارآفرینی بر طرح سؤالات متعدد به عنوان یکی از عوامل مؤثر در پیشبرد پژوهش قلمداد می‌شود. برای انجام روش دلفی ابتدا نسبت به تشکیل گروه مجری، شامل سه نفر، اقدام و سپس نسبت به انتخاب جامعه آماری خبرگان برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه مبادرت گردید. جامعه خبرگان این تحقیق شامل ۳۱ نفر، در دو گروه داخلی و خارجی و هر گروه شامل سه تقسیم بندی، خبرگان بخش دانشگاهی، خبرگان بخش اجرایی، و مسئولین سیاست‌گذار و برنامه‌ریز بوده است. نتیجه حاصله برای α در این تحقیق برابر ۸۶/۲ می‌باشد که در مقایسه با طیف کرونباخ دارای اعتبار زیاد تلقی می‌گردد و پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار بوده است در بخش دوم با استفاده از نرم افزار میک مک، پیش‌رانه‌های کلیدی کارآفرینی با تأکید بر بوم‌گردی و شدت خالص اثرگذاری و نوع متغیرهای آن تعیین و مشخص شده است. با توجه به تعداد محدود خبرگان ذیصلاح و در دسترس از یک طرف و ماهیت و اهداف پژوهش از طرف دیگر تلاش شد تمام شماری و از روش گلوله برفی صورت گیرد. نرم‌افزار میک مک جهت

^۱. NEPAD institute & African Union

^۲. Escalona-Orcao

انجام محاسبات پیچیده ماتریس متقاطع طراحی شده است. روش این نرم افزار بدین گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه‌ها مهم در حوزه مورد نظر را شناسایی کرده و سپس آنها را در ماتریسی مانند ماتریس تحلیل اثرات وارد و میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوطه توسط خبرگان، تشخیص داده می‌شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستونها تأثیر می‌گذارند. بدین ترتیب متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیرهای ستونها، تأثیر پذیر می‌باشند. نرم افزار میک مک، همه متغیرها را در یک نمودار مفهومی که معرف پراکندگی متغیرها در نواحی تعریف شده بر اساس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنهاست، نمایش می‌دهد (UNDP, 2011: 92).

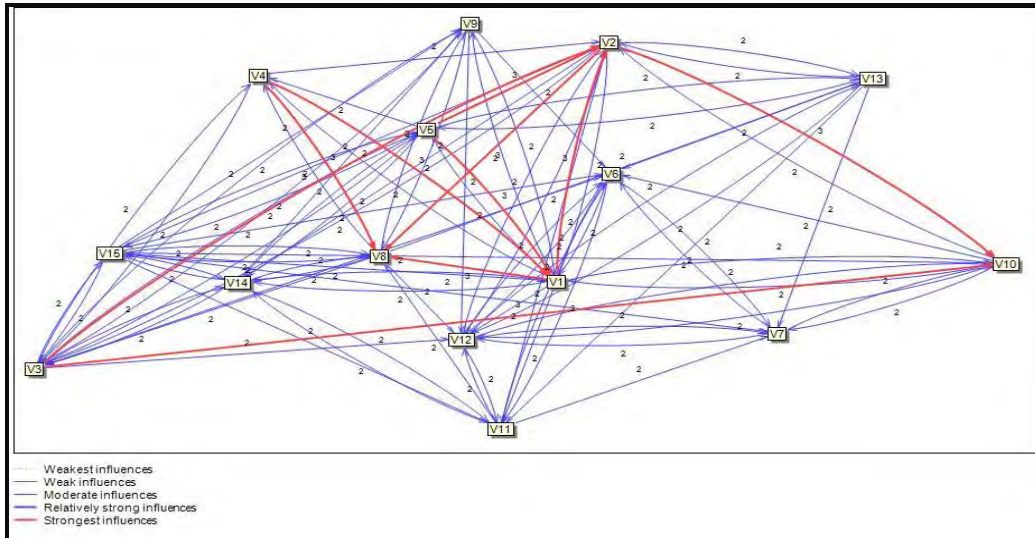
محدوده مورد مطالعه:

شهرستان خور و بیابانک، در منتهی الیه شرق استان اصفهان در ۱۴۰ کیلومتری شرق اصفهان واقع شده است. این شهرستان با وسعتی برابر ۱۱۶۷۶/۵ کیلومتر مربع، در حدود ۱۰ درصد از کل مساحت استان اصفهان را در اختیار دارد و دارای هفت روستای هدف گردشگری از جمله مصر، گرمه، مهرجان و نصرآباد است (استانداری اصفهان، ۱۳۹۲). از ویژگیهای اقلیمی شهرستان درجه حرارت بسیار بالا در تابستان، تبخیر زیاد، بارندگی کم، رطوبت نسبی ناچیز و اختلاف شدید درجه حرارت شبانه روز می‌باشد. خور و بیابانک ۱۷۶۵۶ نفر از کل جمعیت استان اصفهان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده است ضمن اینکه از کل جمعیت این شهرستان، ۱۰۳۳۶ نفر (معادل ۵۸/۵ درصد) در نقاط شهری و ۷۳۲۰ نفر (معادل ۴۱/۵ درصد) در نقاط روستایی این شهرستان زندگی می‌کرده‌اند. در مجموع ۳۰ منبع گردشگری در شهرستان خور و بیابانک وجود دارد. بررسی گونه‌شناختی منابع موجود در این ناحیه نشان می‌دهد که منابع تاریخی- فرهنگی و طبیعی از توزیع نسبتاً متناسبی برخوردار می‌باشند. منابع تاریخی- فرهنگی ۴۷ درصد و منابع طبیعی ۵۳ درصد منابع موجود در این شهرستان را تشکیل داده‌اند. هیچ گونه منبع انسان‌ساختی وجود ندارد. منابع طبیعی و تاریخی- فرهنگی خور و بیابانک به ترتیب ۴،۵ و ۰،۸ درصد از منابع استان را تشکیل داده‌اند. زیرگونه‌های تشکیل دهنده منابع تاریخی- فرهنگی شهرستان عمدتاً مربوط به قلعه و کاروانسرا، مسجد و مدرسه تاریخی و بافت قدیمی روستاها و شهرها می‌باشد. کویر و تپه‌های ماسه‌ای، آبشار و چشمه نیز بیشترین تعداد منابع طبیعی را تشکیل داده‌اند. کویر مصر با ویژگی‌های منحصر بفرد خود تنها جاذبه بالفعل طبیعی موجود در این شهرستان می‌باشد. همچنین شهرستان خور و بیابانک از نظر ارائه خدمات و تسهیلات گردشگری با ضعف اساسی مواجه می‌باشد و هیچ گونه واحد اقامتی از نوع هتل، هتل آپارتمان و مهمانپذیر و دفتر خدمات مسافرتی وجود ندارد.

یافته‌های تحقیق:

تحلیل نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم:

در تحلیل نقشه‌های تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم ۱۵ عامل مشخص می‌گردد که عوامل "فضای روستا"، "محصولات و خدمات"، "آژانسداران و تورگردانان"، "خطرپذیری و سرمایه"، و "مشارکت" جز متغیرهای ورودی (اصلی) هستند که در تحقق کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی در روستاهای هدف شهرستان خور و بیابانک دارای بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم‌اند. البته باید اشاره کرد متغیرهای "محصولات و خدمات"، "آژانسداران و تورگردانان"، "خطرپذیری و سرمایه" دارای حالت نامعین و مرزی بوده و احتمال گرایش آنها به ناحیه دیگر در صورت تغییر شرایط وجود دارد. در نمودار شماره ۱ نقشه خروجی نرم افزار میک مک ارائه شده است. همچنین در جدول و شکل شماره ۱ نوع متغیرها بر اساس خروجی نرم افزار مشخص شده است.

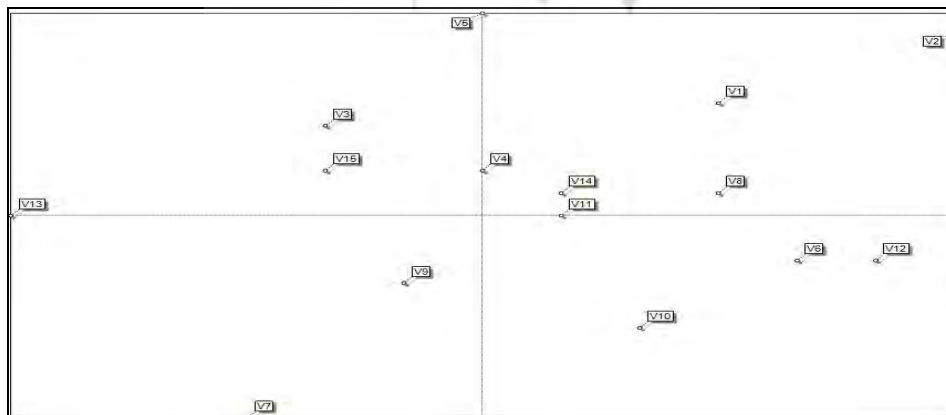

نمودار ۱- نقشه تأثیرگذاری و تأثیر پذیری مستقیم

جدول ۱- تعیین نوع و وضعیت عوامل در نقشه های تأثیرگذاری و تأثیر پذیری مستقیم

ردیف	عامل	نوع عامل	وضعیت عامل
۱	جامعه روستایی	دو وجهی	معین
۲	بخش دولتی	دو وجهی	معین
۳	بوم گردان	ورودی	معین
۴	محصولات و خدمات	ورودی	نامعین
۵	آژانسداران و تورگردانان	ورودی	نامعین
۶	تامین معیشت و نیاز	وابسته	معین
۷	صنایع منطبق	مستقل	معین
۸	ساختار اجتماعی - اقتصادی	دو وجهی	معین
۹	قیمت محصولات و خدمات	مستقل	معین
۱۰	جاذبه ها و فعالیتها	وابسته	معین
۱۱	انعطاف پذیری و پذیرش	دو وجهی	نامعین
۱۲	خطرپذیری و سرمایه	وابسته	معین
۱۳	مشارکت	ورودی	نامعین
۱۴	ابتکار و خلاقیت	دو وجهی	معین
۱۵	پایداری	ورودی	معین

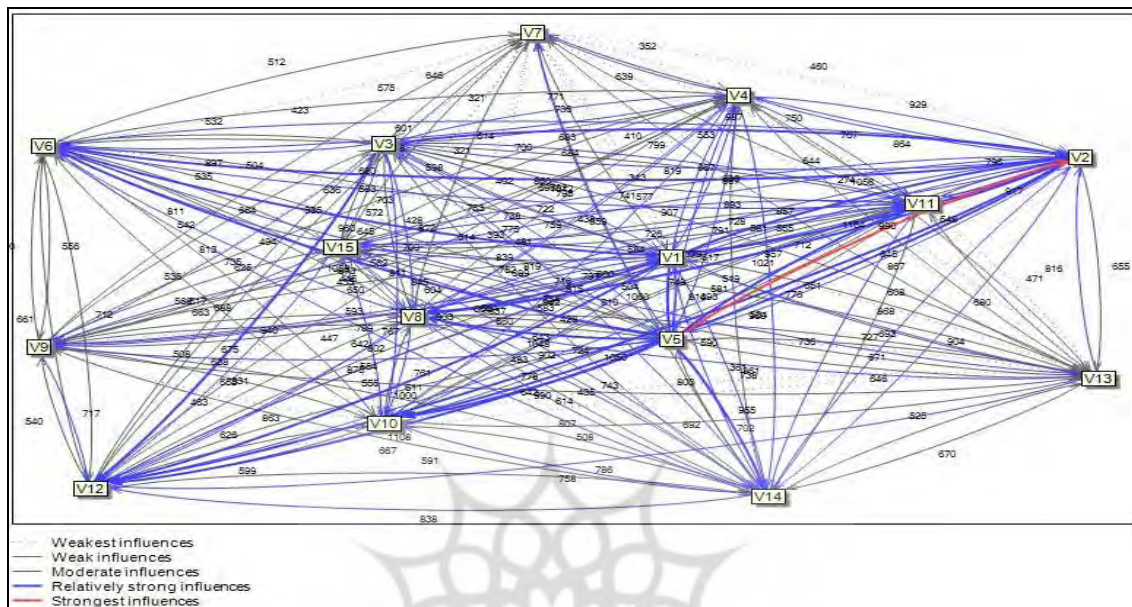
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

شکل ۱- نقشه تأثیرگذاری و تأثیر پذیری مستقیم- منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

نتایج تحلیل نتایج تحلیل تأثیرگذاری غیر مستقیم :

در تحلیل تأثیرگذاری غیرمستقیم عوامل، در سطح ۱۰۰٪ از کل رابطه‌های قابل ارزیابی بین آنها مشخص می‌گردد که تمام پانزده عامل شناسایی شده توسط گروه خبرگان دارای تأثیرگذاری غیرمستقیم هستند. این امر نشان می‌دهد که کلیه عوامل شناخته شده توسط مجری دلفی (در دور دوم) کاملاً مورد اجماع و قبول هیات خبرگان به عنوان یکی از پیشرانهای کارآفرینی با تأکید بر بوم گردی می‌باشد. در نمودار ۲ وضعیت عوامل مورد تحلیل نشان داده شده است.

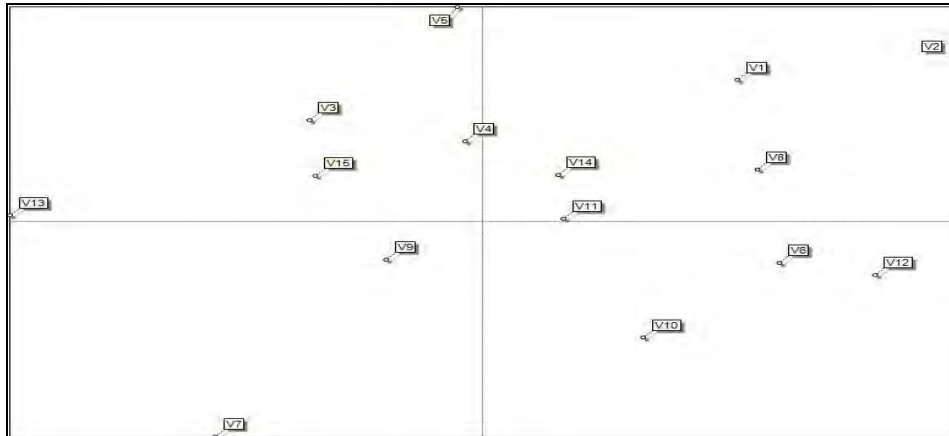
نمودار ۲- تأثیرگذاری غیر مستقیم متغیرها (در سطح ۱۰۰٪) - منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

در تحلیل نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم ۱۵ عامل مشخص می‌گردد که همان وضعیت تحلیل در نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم وجود دارد. با این تمایز که تمام متغیرها در تمام نواحی بجز متغیر "انعطاف پذیری و پذیرش" در ناحیه دوم، بصورت معین هستند. این امر بر پیشران‌های کلیدی تحقق کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی شامل "بوم گردان"، "محصولات و خدمات"، "آژانسداران و تورگردانان"، "خطرپذیری و سرمایه" و "مشارکت" تأکید دارد. نتایج در جدول ۲ و شکل شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- تعیین نوع و وضعیت عوامل در نقشه‌های تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم

ردیف	عنوان متغیر	نوع متغیر	وضعیت متغیر
۱	جامعه روستایی	دو وجهی	معین
۲	بخش دولتی	دو وجهی	معین
۳	بوم گردان	ورودی	معین
۴	محصولات و خدمات	ورودی	معین
۵	آژانسداران و تورگردانان	ورودی	معین
۶	تامین معیشت و نیاز	وابسته	معین
۷	صنایع منطبق	مستقل	معین
۸	ساختار اجتماعی - اقتصادی	دو وجهی	معین
۹	قیمت محصولات و خدمات	مستقل	معین
۱۰	جاذبه‌ها و فعالیتها	وابسته	معین
۱۱	انعطاف پذیری و پذیرش	دو وجهی	نامعین
۱۲	خطرپذیری و سرمایه	وابسته	معین
۱۳	مشارکت	ورودی	معین
۱۴	ابتکار و خلاقیت	دو وجهی	معین
۱۵	پایداری	ورودی	معین

شکل ۲- نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

پیشران‌های کلیدی کارآفرینی با تأکید بر بوم گردی:

پس از شناسایی نوع هر عامل و وضعیت آنها در نقشه تحلیل اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، لازم است اندازه کمی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم بودن مشخص شود. این اقدام جهت تشخیص اندازه تأثیر هر عامل به عنوان پیشران کلیدی تحقق فرایند کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی صورت می‌پذیرد. نتایج میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم نشان می‌دهد عامل "آژانسداران و تورگردانان" به عنوان عامل ورودی (اصلی) با بالاترین قدرت تعیین کنندگی در جایگاه نخستین پیشرانهای کلیدی برای تحقق کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی از دیدگاه هیات خبرگان است. همچنین عوامل "بوم‌گردان" و "خطرپذیری و سرمایه" نیز جزء عامل‌های پیشران کلیدی در فرایند کارآفرینی مبتنی بر بوم‌گردی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک شناخته می‌شوند. نتایج میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم نشان می‌دهد همچنان همان متغیر "آژانسداران و تورگردانان" در بین متغییر ورودی (اصلی) با بالاترین قدرت تعیین کنندگی در جایگاه نخستین پیشران کلیدی برای تحقق مدل کارآفرینی با تأکید بر بوم گردی از دیدگاه هیات خبرگان است. (جدول شماره ۳).

جدول ۳- پیشرانهای کلیدی مدل توسعه کارآفرینی با تأکید بر بوم‌گردی

مدل	ساختار	پیشران کلیدی	خالص تأثیرگذاری (مستقیم)	خالص تأثیرگذاری (غیرمستقیم)
کارآفرینی بر بوم گردی	ارکان	جامعه روستایی	۲	۱۲۰۴
		بخش دولتی	۲	۷۷۹
		بوم گردان	۶	۲۷۱۶
		محصولات و خدمات	۲	۱۴۵۰
		آژانسداران و تورگردانان	۹	۴۱۹۱
	زیـرساخت	تامین معیشت و نیاز	-۶	-۲۷۰۳
		صنایع منطبق	-۶	-۳۱۳۰
		ساختار اجتماعی- اقتصادی	-۲	-۷۰۸
		قیمت محصولات و خدمات	-۲	-۵۰۱
		جاذبه ها و فعالیتهای	-۷	-۳۴۵۹
	شاخص	انعطاف پذیری و پذیرش	-۱	-۶۴۱
		خطرپذیری و سرمایه	-۷	-۳۴۶۶
		مشارکت	۶	۲۴۳۴
		ابتکار و خلاقیت	۰	۲۶۷
		پایداری	۴	۱۵۶۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

در نتایج بدست آمده از گام اول و دوم پژوهش، تلاش شد تا بر اساس روندنمای میک مک کلیه مراحل اجرای پژوهش تا دستیابی به پیشرانهای کلیدی تحقق کارآفرینی با تأکید بر بوم گردی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک تبیین شود. مدل کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی در یک ساختار سه گانه شامل ارکان، زیرساخت و شاخص، واجد ۱۵ مؤلفه مورد سنجش واقع شد. مهم ترین معرفیها از دیدگاه هیات خبرگان شامل مهاجرین به روستا، تأمین نیاز و معیشت، صنایع دستی، صنایع فرهنگی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، تأمین آینده، کاریزما و نوگرایی می باشد. همچنین پیشرانهای کلیدی کارآفرینی با کاربرد نرم افزار میک مک و تشکیل جدول اثرات متقابل در سه سطح و با تأثیرگذاری مستقیم و غیر مستقیم تحلیل شد. بیشترین خالص تأثیرگذاری در اثرهای مستقیم مربوط به آژانس داران و تورگردانان است. عوامل "آژانسداران و تورگردانان" با شدت نه، "خطرپذیری و سرمایه" با شدت شش، "بوم گردان" با شدت شش، "مشارکت" با شدت چهار و "محصولات و خدمات" با شدت دو، جز متغیرهای ورودی بوده و به عنوان پیشرانهای کلیدی در کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک دارای بیشترین شدت خالص اثرگذاری مستقیم هستند.

نتیجه گیری:

برآیند نگرش و توانمندی انسان سبب شده تا صنعت گسترده گردشگری نیز مانند بسیاری از فعالیت های دیگر، به سوی تکامل قدم بردارد و ضمن تأمین تقاضای نسل حاضر و ایجاد زمینه بهره مندی کلیه ذینفعان و ذیحقان، برپایه مفهوم برنده - برنده، از توانایی نسل آتی در برآورده سازی نیازهایش نگاهد. به لحاظ ماهیت بوم گرایی، تلفیق پذیری و قابلیت انطباق با فعالیتها و فرایندهای منطقه میزبان، هدایت مسئولانه صنعت گردشگری برای دستیابی به تکامل آرمانی آن کار دشواری نخواهد بود. از این رو توسعه صنعت گردشگری یکی از بهترین راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار است. شرایط کنونی کشور ما ایجاب می کند که با بینشی عمیق نسبت به تعریف و اجرای الگوهای بومی سازی شده انواع گردشگری، اقدام کرده و زمینه رشد و تعالی مناطق مختلف را بر پایه مزیت های نسبی فراهم سازیم. مدل یابی و مدل سازی بومی جهت تولید کالا و خدمات، بویژه در مناطق روستایی از اهمیت شایانی برخوردار است. یکی از بهترین و پاک ترین صنعت های موجود جهت تولید خدمات و ایجاد بازار عرضه و تقاضا، بوم گردی می باشد که می تواند با ایجاد ارزش افزوده، موجب کارآفرینی و تداوم زنجیره ارزش در محیط های روستایی شود. مدل کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان خوروبابانک از یک طرف تحت تأثیر نقاط اجبار تأمین معیشت خانوارهای ساکن و از طرف دیگر تحت الشعاع حمایت ارکانهای دولتی برای ایجاد اشتغال است. اگرچه پیشرانهای آن مورد شناسایی و سنجش قرار گرفت، اما توسعه و تداوم آن در گرو مدیریت صحیح و تعیین ظرفیت برد است، تا صرفیدگی کسب و کارهای موجود در امنیت سپر کند. بیشترین خالص تأثیرگذاری در اثرهای مستقیم مربوط به آژانس داران و تورگردانان است. عوامل "آژانسداران و تورگردانان" با شدت نه، "خطرپذیری و سرمایه" با شدت شش، "بوم گردان" با شدت شش، "مشارکت" با شدت چهار و "محصولات و خدمات" با شدت دو، جز متغیرهای ورودی بوده و به عنوان پیشرانهای کلیدی در کارآفرینی مبتنی بر بوم گردی در روستاهای هدف گردشگری دارای بیشترین شدت خالص اثرگذاری مستقیم هستند.

References:

1. Amini, Seyavash, hashemi, Saeed (2008): *The role of entrepreneurship in the development of the tourism community*, Journal of Work and Society, No !06, 107, Tehran, pp 106- 95.
2. Isfahan Province (2013): *Report rural and nomadic settlements*. Deputy Governor of Isfahan Governor's Office Isfahan Province.
3. Rknodin Eftekhari, Abdoreza and Hamdollah Sajasi (2014): *Rural Development with Emphasis on Entrepreneurship*, Press samt, Tehran.
4. Papoli Yazdi, Mohammad Hasan and Mohammad amir Ebrahimi, *Rural Development Teorical*, Press samt, Issu 6, Tehran.
5. Hosseini, Seyed Mohammad, Salmanpour, Mohammadreza (2005): *Investigating the Effects of Enhancing the Entrepreneurial Spirituality in Agricultural Development*, Jahad Monthly, No 273, Pp 47- 55.

6. Danayifard, Hossein, Forohi, Mahshid, Salehi, Ali (2007): *Entrepreneurship Ranking in Iran: An Analysis of the Role of Government*. *Quarterly journal of commercial research*, No 42.
7. Rezvani, MOhammadreza (2013): *Planning at the local level and its position in rural development programs of the country*. *First International Conference on Rural Development Experiences and Futurism in Local Development*, pp 49- 61.
8. Rezvani, Mohammadreza, Mohammad Najarzadeh (2008): *An Investigation and Analysis of the Entrepreneurship Fields of Villagers in the Development of Rural Areas (Case Study: South Boraan District, Isfahan County)*, *Journal Entrepreneurship Development*, No 2, pp 5-164.
9. Shamsoddini, Ali (2010): *Rural Tourism A Roadmap for Rural Development Case Study: Fahliyan Village, Rural Housing and Environment Quarterly*, sal 29, No 131, pp 95- 107.
10. Shamsoddini, Ali, Jomeini, Davood, Alireza Jamshidi (2017): *Investigation and Spatial Analysis of Tourism Impact on Rural Areas from the Viewpoint of Local Communities (Case: Shaho County - Ravansar County, Geography Quarterly Journal of Tourism, Vol. 7, No. 25, Winter Malayer, pp. 1-151.*
11. Faraji Rad, Afsaneh, Ehsani (2011): *Investigating the Effect of Local Residences on the Improvement of the Living Level of the Local Community (Emphasizing the Village of "Garma" and "Slope")*, *Geographical Quarterly of the Territory: Vol 8, No 30, Pp 63- 77.*
12. Sadeghloo, Tahereh, Heydari sareban, Vakil, Vahideh Gholizadeh (2017): *Evaluation of Entrepreneurship Development Capacity in Rural Areas Case Study: Villages of Busheki Village, Geography and Development Quarterly, No 49, Zahedan, Pages 58-37.*
13. Safari, Aliakbari, jomeini, Davood (2015): *Spatial Distribution Social Sustainable Indicator in Rural Settlement in Western of Iran (Case Study: Avramanat Area, Kermanshah province)*, *Journal of Rejional Planinng, Vol 6, No 24, Winter, Marvdasht, Pp 141-152.*
14. Manichehri, Manijeh (2011): *Investigating the role of rural craftsmanship in entrepreneurship and job creation to attract tourism. National Conference on Cultural Industries and its Role in Sustainable Development. March.*
15. Mohammadi Yeganeh, Behroz, Eynali, Jamshid and Azaam Beygdeli (2016): *The Role of Entrepreneurship in Rural Areas Development by Emphasis on Tourism (Case Study: Hesar-e-valiasr County- Avaj Township)*, *Journal of Rejional Planinng, Vol 6, No 21, Marvadht, pp 193- 204.*
16. Yari Hesar, Arastoo and Soheila Bakhtar (2016): *Application of Alen Prescott stability Measurement model in analysis rural sustainable tourism Case study: Nir county-Ardabil province, Journal of Rejional Planinng, Vol 6, No 22, Marvdasht, Pp 121- 134.*
17. Brüntrup. M & Messner. D. 2007. "Global trends and the future of rural areas". German Development Institute – GDI agriculture & rural development sector. Bonn. California, Los Angeles.
18. Bobochiaris, K, (2013): *Ecological Parks in Evritania, adskarpenisi, blogspot.gr/2013/01/blog-post.html (transcend 25/8/2013).*
19. Escalona-Orcao. A. et al. 2015. "A pathway for local development. The clusters of creative industries in small cities and rural areas of Spain". *Semestrare di Studi e Ricerche di Geografia. Roma - XXVII, Fascicolo*
20. European network for rural development. 2009. "Creativity and innovation in EU rural development". *EU rural review N°2 Magazine. European Communities.*
21. European Union. 2011. "The future of rural development policy". <http://ec.europa.eu/agriculture>
22. Galani-Moutafi, V. (2013): *Rural space (re)produced e Practices, performances and visions, A case study from an Aegean island. Journal of Rural Studies, 32 (4), 103-113.*
23. Sheikhi, A.R. (2015). *The impact of ethnic tourism on gender equality: A case study of Iran's Baluchistan women. Tourism (13327461). 63 (2).*
24. Sheikhi, A.R. (2015). *Tourism Impacts in a Multiethnic Society: The case of Baluchis in Iran. Tourism Culture & Communication, 15 (1), 33-46.*

25. NEPAD institute & African Union. 2013. "The Rural Futures program rural transformation across the African continent".
26. Shamsoddini, A. and Jamini, D. (2016): Performance Valuation of Responsible Institutions in the Development of Rural Settlements by Using the Structural Equation Modeling Approach Case study: Javanrood Township, Geography and Development Iranian Journal, Vol 14 (43), pp: 35-50. (in Persian)
27. <http://www.nepad.org/system/files/NepadRuralFuturesBrochure>.
28. Stolarick K. and Boled, F and Farnil, S. 2010. "Creativity, Tourism and Economic Development in a Rural Context: the case of Prince Edward County". Journal of Rural and Community Development. ISSN: 1712-8277 © Journal of Rural and Community Development
29. Heaton, J., 2005, Developing Entrepreneurs: An Examination of Systematic Approach's to Entrepreneurial Development for Rural Areas, Illinois Institute for Rural Affairs, Rural Research Report
30. Hyden, G (2001). Rural poverty, risk and development. Journal of Entrepreneuship, 2 (5), 120- 135.
31. Gulumser, A.A., Levent, T.B., Nijkamp, P. and Poot, J. (2012), The role of local and newcomer entrepreneurs in rural development: A comparative meta-analytic study, Research Memorandum 2012-1, Faculty of Economics and Business Administration .
32. United Nations. (2009): The Millennium Development Goals Report 2009. New York: United Nations.

